

تفسیر موضوعی قرآن کریم

(معنای زندگی، محبت، زیبایی)

مؤلف: مجید صالحی (دانشیار گروه معارف اسلامی دانشگاه هنر)

ناشر: دانشگاه هنر تهران

باهمکاری: دفتر نشر معارف

کلیه حقوق این اثر برای دانشگاه هنر محفوظ است.
نشانی: تهران، خیابان حافظ، خیابان سرهنگ سخایی، بین تقاطع سی تیرو فردوسی
شماره ۵۸، دانشگاه هنر، تلفن: ۶۶۷۲۵۶۸۲
www.art.ac.ir

تفسیر موضوعی قرآن کریم (معنای زندگی، محبت، زیبایی)

نویسنده: مجید صالحی
صفحه‌آرا حسین قاسمیان
طراح جلد آتلیه ۳×۴
ناشر دانشگاه هنر
شمارگان ۵۰۰۰ نسخه
شابک ۷ - ۲۸ - ۶۵۱۳ - ۶۰۰ - ۹۷۸
نوبت چاپ اول، بهار ۱۳۹۸
قیمت ۳۰۰۰ تومان

بخش اول: مباحثی از علوم قرآن

■ درس اول: پیام و معجزه جاودان خداوند	۱۷
هدف درس	۱۷
انسان نیازمند وحی الهی	۱۷
آشکار بودن حقانیت قرآن	۱۸
قرآن معجزه جاودان الهی	۲۰
جهات اعجاز قرآن	۲۲
خلاصه درس	۲۴
پرسش‌ها	۲۵
■ درس دوم: کلام ماندگار خداوند برای همه مردم	۲۷
هدف درس	۲۷
قرآن، کلام خداوند	۲۷
عدم تحریف قرآن	۳۰
قرآن برای همه زمان‌ها و مکان‌ها	۳۲
قرآن و پاسخگویی به نیازهای متغیر انسان	۳۴
۱. بطون قرآن	۳۵
۲. قرآن و عترت	۳۷
۳. اجتهاد روشمند	۳۷
زبان قرآن	۳۸
خلاصه درس	۳۹
پرسش‌ها	۴۰
■ درس سوم: توجه و اهمیت به قرآن	۴۱
هدف درس	۴۱
ویژگی‌های قرآن	۴۱
أنس با قرآن	۴۴

۱. نگاه کردن به قرآن	۴۴
۲. گوش فرادادن به قرآن	۴۵
۳. قرائت قرآن	۴۵
۴. ترجمه قرآن	۴۵
۵. تفسیر قرآن	۴۶
الف. معنای واژه تفسیر	۴۶
ب. نیاز به تفسیر قرآن	۴۶
ج. تفسیر موضوعی و ترتیبی	۴۸
د. تفسیر قرآن به قرآن	۴۹
هـ. تفسیر به رای	۴۹
۶. تدبیر در قرآن	۴۹
۷. عمل به قرآن	۵۰
خلاصه درس	۵۱
پرسش‌ها	۵۲

بخش دوم: قرآن و معنای زندگی

■ درس چهارم: معنای زندگی	۵۵
هدف درس	۵۵
منظور از معنای زندگی	۵۵
قرآن و هدفمندی آفرینش	۵۷
هدف آفرینش	۶۲
هدف خداوند	۶۳
هدف جهان	۶۵
خلاصه درس	۶۷
پرسش‌ها	۶۸
■ درس پنجم: هدف انسان (۱)	۶۹
هدف درس	۶۹
هدف آفرینش انسان	۶۹
۱. آزمایش	۶۹
۲. معرفت الله	۷۴

خلاصه درس	۷۸
پرسش‌ها	۷۹
■ درس ششم: هدف انسان (۲)	۸۱
هدف درس	۸۱
۳. عبادت خداوند	۸۱
۴. رحمت پروردگار	۸۴
۵. ملاقات الهی	۸۷
۶. هدف نهایی انسان	۸۸
جمع‌بندی و نتیجه	۹۰
خلاصه درس	۹۱
پرسش‌ها	۹۱
■ درس هفتم: زندگی دنیا و آخرت	۹۳
هدف درس	۹۳
دنیا برای بهره‌برداری انسان	۹۳
زینت‌های الهی و روزی پاک برای مؤمنان	۹۶
زندگی ناپایدار دنیا	۹۸
عده‌ای هدفشان تنها دنیاست	۹۹
مقایسه زندگی دنیا و آخرت	۱۰۱
خلاصه درس	۱۰۴
پرسش‌ها	۱۰۵
■ درس هشتم: حیات طیبه و آثار آن	۱۰۷
هدف درس	۱۰۷
حیات طیبه	۱۰۷
آثار حیات طیب	۱۰۹
۱. نوری برای حرکت	۱۰۹
۲. ولایت و یاری خداوند	۱۱۱
۳. عدم ناامیدی و احساس پوچی	۱۱۴
۴. تحمل رنج، هدفمند و همراه نشاط معنوی	۱۱۶
۵. همراه با آرامش	۱۱۸
خلاصه درس	۱۲۰
پرسش‌ها	۱۲۱

بخش سوم: قرآن و محبت

۱۲۵	■ درس نهم: محبت منشأ خوبی ها و بدی ها
۱۲۵	هدف درس
۱۲۵	معنای محبت و سبب آن
۱۲۷	دین یعنی محبت
۱۳۱	تشخیص محبوب خیر
۱۳۲	تنها شایسته محبت
۱۳۴	خلاصه درس
۱۳۵	پرسش ها
۱۳۷	■ درس دهم: عشق حق و عشق باطل
۱۳۷	هدف درس
۱۳۷	عشق به خداوند
۱۴۰	نشانه عشق به خدا
۱۴۲	راه های ایجاد و افزایش محبت خدا
۱۴۴	آن چه محبتش محبت خداست
۱۴۶	آنچه نباید دوست داشت
۱۴۸	خلاصه درس
۱۴۹	پرسش ها
۱۵۱	■ درس یازدهم: محبوب و نامحبوب خداوند
۱۵۱	هدف درس
۱۵۱	معنای الله یُحِبُّ
۱۵۲	محبوبان خداوند
۱۵۲	۱. پاکان
۱۵۳	۲. نیکوکاران
۱۵۳	۳. پرهیزکاران
۱۵۴	۴. متوکلان
۱۵۵	۵. صابران
۱۵۵	۶. مُقْسِطین
۱۵۶	۷. تَوَّابین

۸. رزمندگان در راه خدا	۱۵۷
آن‌ها که خدا دوستشان ندارد	۱۵۸
۱. کافران	۱۵۸
۲. ظالمان	۱۵۹
۳. مفسدان	۱۵۹
۴. معتدین	۱۶۰
۵. مسرفان	۱۶۱
۶. فرحین	۱۶۲
۷. خائن و خَوّان	۱۶۴
۸. مختال فخور	۱۶۴
۹. مستکبران	۱۶۵
۱۰. بانگ برآوردگان به بدگویی	۱۶۵
خلاصه درس	۱۶۶
پرسش‌ها	۱۶۸

بخش چهارم: قرآن و نماز

■ درس دوازدهم: نماز	۱۷۱
هدف درس	۱۷۱
نماز یاد خداوند	۱۷۱
نماز فریضه‌ای در همه حال	۱۷۲
نماز بازدارنده از گناه و زشتی	۱۷۳
نماز پاک کننده گناهان گذشته	۱۷۵
خشوع مؤمنان در نماز	۱۷۶
جهنم سزای بی‌نماز	۱۷۷
فلسفه نماز	۱۷۸
خلاصه درس	۱۸۱
پرسش‌ها	۱۸۲
■ درس سیزدهم: تفسیر سوره فاتحة الكتاب و سوره اخلاص	۱۸۳
هدف درس	۱۸۳
تفسیر سوره فاتحه الكتاب (حمد)	۱۸۳

تفسیر سوره اخلاص (توحید)	۱۹۳
خلاصه درس	۱۹۵
پرسش‌ها	۱۹۷

بخش پنجم: قرآن و زیبایی

■ درس چهاردهم: خداوند زیبا، آفریدگار زیبایی‌ها	۲۰۱
هدف درس	۲۰۱
واژه زیبایی	۲۰۱
زیباترین صفات، برای خدا	۲۰۳
آفریده‌های خداوند زیباوند	۲۰۵
زیباترین آفریده خداوند	۲۰۷
خلاصه درس	۲۰۹
پرسش‌ها	۲۱۰
■ درس پانزدهم: زیبایی معنوی و مادی	۲۱۳
هدف درس	۲۱۳
زینت زمین برای آزمایش انسان	۲۱۳
زیبایی‌های اخلاقی	۲۱۶
زیبایی رنگ و لباس	۲۱۹
خلاصه درس	۲۲۱
پرسش‌ها	۲۲۲

کتابنامه	۲۲۳
----------	-----

قرآن کلام خداوند برای هدایت همه مردم تا روز قیامت است. قرآن تجلی خداوند و کتاب انسان سازی است. انبیا آمده‌اند تا انسان بالقوه را انسان بالفعل کنند. به وسیله قرآن مردم از ظلمت (جهل، شرک، نفاق، حسد، کبر، ظلم، ...) به سوی نور بیرون آورده می‌شوند. قرآن، فرقان یعنی جداسازنده حق از باطل است. انس با قرآن و نفوذ معارف قرآن در دل و جان، موجب فرقان نظری و عمل بدان موجب فرقان عملی می‌شود. یعنی قلب او به حق گرایش پیدا کرده و دوستدار آن می‌شود، و از باطل گریزان شده و از آن بدش می‌آید.

قرآن درمان دردهای روحی ماست. قرآن، بزرگ‌ترین بیماری‌ها را که کفر و نفاق و انحراف و گمراهی است، درمان می‌کند. قرآن، خیرخواهی است که خیانت نمی‌کند، راهنمایی است که گمراه نمی‌سازد و گوینده‌ای است که دروغ نمی‌گوید. انسان بدون قرآن، غنایی و پس از قرآن فقری ندارد.^۱

با توجه به اهمیت قرآن، ضرورت دارد هر مسلمانی از آن بهره‌مند گشته و با آن انس گیرد. قرآن نعمت گسترده‌ای است که هر کس به اندازه ظرفیت و تلاش خود می‌تواند از آن استفاده کند. انسان تا روزی که زنده است نباید لحظه‌ای از نور و هدایت قرآن بی‌بهره بماند بلکه هر روز باید بهره‌مندی‌اش را از دریای معارف قرآنی بیشتر نماید.

آشنایی با تفسیر آیات قرآن کریم، یکی از مهم‌ترین راه‌های شناخت مفاهیم قرآن است. به کمک دانش تفسیر، مفاهیم و معارف قرآن آشکار و دستورها، پندها و حکمت‌های آن استخراج می‌گردد. بنابراین تفسیر نوعی تلاش فکری به منظور بیان معانی آیات قرآن و کشف مقاصد و مفاهیم آنهاست. مفسران می‌کوشند موانع و حجاب‌هایی را که به دلایل مختلف در مسیر درک حقایق قرآنی قرار دارد، بردارند.

یکی از شیوه‌های تفسیر قرآن، تفسیر موضوعی آن است. تفسیر موضوعی یعنی آیات مختلفی که درباره‌ی یک موضوع در سرتاسر قرآن مجید در حوادث و فرصت‌های مختلف آمده است جمع‌آوری و جمع‌بندی گردد، و از مجموع آن، نظر قرآن درباره‌ی آن موضوع و ابعاد آن روشن گردد.

۱. دشتی، ترجمه نهج البلاغه، خطبه ۱۷۶، ص ۲۳۶.

نتیجه فراگیری تفسیر قرآن کریم، باید عمل به دستورات این کتاب الهی در زندگی فردی و اجتماعی ما باشد. قرآن باید محور عقیده و عمل و اخلاق و سیاست و اقتصاد و جنگ و صلح و قانون و روابط ما باشد. قرآن را باید همانند نماز به پا داشت. مبدا ما جزو کسانی باشیم که پیامبر خدا در روز قیامت از ما شکایت کند، به خاطر آنکه قرآن را ترک کرده و از آن دور بودیم. نه آن را می‌خواندیم نه آن را می‌فهمیدیم نه در آن تدبیر می‌کردیم و از همه مهمتر به آن عمل نمی‌کردیم و زندگی خود را بر پایه آن قرار نداده و دستورات آن را در جامعه برپا نمی‌کردیم.

کتاب حاضر، که درباره تفسیر سه موضوع (معنای زندگی، محبت، زیبایی) نوشته شده است، بر پایه پژوهشی است که با عنوان «طراحی سرفصل درس تفسیر موضوعی قرآن کریم متناسب با دانشجویان رشته‌های هنری» انجام شده است. سؤال اصلی پژوهش نام برده، آن بود که با توجه به ویژگی‌ها و نیازها و پرسش‌های دانشجویان رشته‌های هنری ارائه چه موضوعاتی از قرآن کریم در طراحی سرفصل درس تفسیر موضوعی قرآن کریم اولویت دارد؟ برای رسیدن به پاسخ، ابتدا با ۶ نفر از استادان رشته‌های مختلف هنری دانشگاه‌های هنر، و ۶ نفر از استادان و متخصصان رشته علوم قرآنی، و ۶ نفر از استادان و مدرسان درس تفسیر موضوعی قرآن کریم که در دانشگاه هنر تدریس داشته‌اند، و ۶ نفر از استادان رشته روان‌شناسی که در دفتر مشاوره دانشگاه هنر همکاری داشتند، مصاحبه عمیق انفرادی صورت گرفت.

آنگاه نتایج این مصاحبه‌ها تحلیل و برای استادان و صاحب‌نظران مذکور فرستاده و نظر تکمیلی آن‌ها خواسته شد. سپس پرسشنامه‌ای از نتیجه مصاحبه با صاحب‌نظران طراحی و در اختیار استادان مذکور و دانشجویان رشته‌های هنری دوره کارشناسی دانشگاه‌های هنر تهران، هنر تبریز و هنر اصفهان قرار گرفت، روش نمونه‌گیری در این تحقیق نمونه‌گیری طبقه‌ای (سه‌میه‌ای) بود، و حجم نمونه از طریق فرمول کوکران محاسبه گردید. سپس با استفاده از نرم افزار spss داده‌های جمع‌آوری شده از استادان و دانشجویان مورد تجزیه و تحلیل و توصیف قرار گرفت.

با توجه به نتایج حاصل از این پژوهش، برخی از موضوعات قرآنی که رأی بالاتری از طرف استادان و دانشجویان رشته‌های هنری آورده بود، و کمتر در دوران مدرسه و

دبیرستان بدان پرداخته شده بود، به عنوان سر فصل درس تفسیر موضوعی قرآن کریم متناسب با دانشجویان رشته های هنری، به دانشگاه معارف اسلامی پیشنهاد گردید. این کتاب که در راستای پژوهش مذکور نوشته شده است شامل پنج بخش است که در پانزده درس ارائه گردیده است. بخش اول بیان مباحثی از علوم قرآن است که دربرگیرنده سه درس می باشد که به مطالبی همچون، اهمیت قرآن، معجزه بودن و عدم تحریف قرآن، کلام خداوند برای همه بشر تا قیامت، پرداخته است. بخش دوم درباره موضوع قرآن و معنای زندگی است، که دربرگیرنده پنج درس می باشد. بخش سوم درباره موضوع قرآن و محبت است، که دربرگیرنده سه درس می باشد. بخش چهارم به موضوع قرآن و نماز پرداخته که شامل دو درس می باشد. بخش پنجم نیز درباره قرآن و زیبایی است که دارای دو درس می باشد.

از همه بزرگوارانی که این کتاب را مطالعه می نمایند تقاضا دارد از راهنمایی خود در اصلاح مطالب نویسنده کتاب را بهره مند سازند.

مجید صالحی

عضو هیات علمی گروه معارف اسلامی

دانشگاه هنر تهران